

VOT SI EGALITATE DE GEN. EVOLUȚIA DOBÂNDIRII DREPTURILOR POLITICE PENTRU FEMEI ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA ȘI ÎN PRIMA PARTE A SECOLULUI XX

Drd. Mihaela MELINTE*

Vote and Gender Equality. The Evolution of the Women's Struggle for the Acquirement of Political Rights in the Second Half of the XIXth Century and the First Half of the XXth Century

Abstract: The last decades have been marked by the intensification of the human rights discourses, closely connected to the efforts of many minorities to assert their own identity. Since the '70s, we are witnessing the re-evaluation of certain traditional concepts of feminist political theories, in order to prove the importance of the affiliation to a specific gender in the construction of political theories. The main goal of this article is to highlight some aspects of women's struggle for the acquirement of civil and political rights, more exactly of the right to vote and to identify some distinct features of the feminist movement in Romania regarding the struggle for electoral rights.

Women's struggle for civil and political rights was, by far, one of the most difficult actions in the history of the feminist movements in Europe or America, because the claim for these rights was considered by the majority of the male population a great immoderacy. In Romania, the idea of attainment of civil and political rights by women became a public matter in the second half of the XIXth century, closely related to the democratization process. If we were to make a historical excursion into the legal status of women, we will find that the emancipation of Romanian women concurs with the general process of women's emancipation in the countries with the oldest democratic tradition.

Keywords: minority, gender, feminism, women's rights, emancipation, right to vote.

Considerații generale

Definită ca formă de guvernare bazată pe votul universal și separația puterilor, ca regim politic ce asigură participarea tuturor cetățenilor la luarea deciziilor importante, ca model dezirabil datorită libertății, egalității și pluralismului, pe care și le proclamă ca valori fundamentale, democrația nu poate fi compatibilă cu respingerea minorităților. Libertatea presupune posibilitatea tuturor grupurilor de a se manifesta în cadrul societății; egalitatea presupune inexistența diferențelor în modul de raportare la membrii diferitelor

---

* Asist.univ.drd. Facultatea de Istorie și Științe Politice, Universitatea „Ovidius” Constanța.

grupuri; în fine, pluralismul social presupune acceptarea grupurilor minoritare ca parte constitutivă a societății, prin participarea lor la procesul decizional.

Specialiștii în științele sociale definesc *minoritatea* ca grup subordonat „în termeni de putere și de privilegii în raport cu majoritatea, sau grupul dominant”¹. Exceptând numărul, care nu reprezintă întotdeauna un criteriu suficient în definirea grupului minoritar, acesta din urmă se caracterizează prin particularități fizice sau culturale distincte, tratament inegal în raport cu grupul majoritar, calitatea de membru involuntar al grupului și – element deosebit de important – conștiința, mai mult sau mai puțin intensă, a subordonării².

În opinia Mioarei Nedelcu, includerea femeilor în categoria grupurilor minoritare este justificată, datorită existenței unor caracteristici fizice și culturale diferite de cele ale bărbaților (care compun grupul dominant), de conștientizarea tot mai pronunțată a statusului subordonat și dezvoltarea unei solidarități de grup, precum și de experiența tratamentului inegal³. Plecând de la ideea că genul este o experiență social construită, mai degrabă decât un imperativ biologic, unii specialiști au realizat distincția între *sex*, care se referă strict la identitatea biologică a cuiva (ca bărbat sau femeie) și *gen*, care este o identitate învățată, dar, ca și rasa, poate fi deplin inteligibilă numai la nivel individual⁴. Apare, astfel, o diferență majoră între diviziunile de gen, care duc la inegalitatea dintre femei și bărbați, și inegalitățile de gen, care se intersectează cu alte inegalități: de rasă, de clasă, de orientare sexuală. Prin urmare, consideră Stanley Eitzen și Maxine Baca Zinn, diferite grupuri de bărbați demonstrează diferite grade de putere, pe când diferite grupuri de femei atestă niveluri distincte de inegalitate⁵. Referitor la acest aspect, al puterii exercitate de bărbat asupra femeii, Alfred Adler constata, spre exemplu, că supremația masculină nu este un fapt natural, deoarece „ea a apărut în mod necesar abia în cursul luptelor neîntrerupte între popoare vecine, lupte în care bărbatului i-a revenit un rol important, de care, la urma urmei, el a profitat spre a acapara în mod definitiv conducerea”⁶. Thomas Hobbes, David Hume sau Edmund Burke nu ar fi de acord cu afirmația de mai sus; în lucrările lor – cărți de căpătâi ale filosofiei politice moderne – aceștia au adus în prim-plan tocmai superioritatea originară a bărbatului, precum și capacitatea acestuia de a fi singurul care poate să determine și să conducă trecerea de la societatea primitivă, pre-politică, la cea politică. Hobbes, spre exemplu, era de părere că „prin artă s-a

---

¹ Mioara Nedelcu, *Minoritățile. Timpul afirmării*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2003, pp. 10-11.

² Richard T. Schaefer, *Racial and Ethnic Groups*, 10th edition, Harper Collins Publishers, 2006, p. 4.

³ Mioara Nedelcu, *op. cit.*, p. 43.

⁴ Margaret L. Andersen, Patricia Hill Collins, *Race, Class and Gender: an Anthology*, 2nd edition, Belmont, CA, Wadsworth, 1995, p. 327.

⁵ Stanley Eitzen, Maxine Baca Zinn, *Social Problems*, 7th edition, Boston, Allyn and Bacon, Viacom Company, 1997, p. 252.

⁶ Alfred Adler, *Cunoașterea omului*, Editura Științifică, București, 1991, p. 109.

creat marele *Leviathan*, numit *Comunitate* sau *Stat*, care nu este altceva decât un *bărbat artificial*⁷. David Hume completează viziunea hobbesiană asupra inferiorității femeii, afirmând că „deși bărbații, atunci când sunt uniți, au, în orice țară, suficientă forță fizică pentru a menține această tiranie dură [a Leviathanului, care își menține autoritatea absolută prin frică și teroare – n.n.], totuși insinuările, vorba și farmecele tovarășelor lor sunt astfel încât femeile sunt desori în stare să rupă confederația [tip de organizare statală în care numai bărbații ar trebui să dețină puterea – n.n.] și să împartă cu celălalt sex toate drepturile și privilegiile societății”⁸. În fine, Edmund Burke, referindu-se la femeile care luau cuvântul în fața corpului politic francez, în timpul revoluției, folosea expresia „furia din iad”⁹.

Mai târziu, gândirea sociologică clasică explica inegalitățile de gen prin teoria controlului masculin asupra mijloacelor de producție și a distribuirii bunurilor, care-și are, de fapt, originea în concepțiile lui Marx și Engels, care vedeau în căsătorie o modalitate de întărire a puterii și controlului masculin. Teoriile materialiste contemporane, care consideră controlul asupra distribuției resurselor valorizante elementul care generează stratificarea de gen, leagă inegalitatea de gen de structura economică a societății (stratificarea fiind mai mare atunci când activitatea femeii este direcționată către interior, spre familie, iar cea a bărbatului către exterior, spre afaceri, schimb și piață)¹⁰.

Am putea argumenta că discriminarea nu trebuie înțeleasă întotdeauna în sens negativ; în acest sens, un angajator *trebuie* să discrimineze între candidații la o slujbă, dacă dorește, în final, să ia o decizie. Discriminarea devine însă o problemă abia atunci când criteriile utilizate în luarea deciziei sunt irelevante (de exemplu, rasa, religia, sexul). Mai mult decât atât, suntem de părere că ar fi greșit să admitem faptul că relevanța criteriului trebuie stabilită de participanții la asemenea situații sociale, din simplul motiv că nu am putea oferi garanții pentru utilizarea, în fiecare caz, a unor argumente raționale. Una din problemele care derivă de aici este aceea a egalității, care trebuie privită în perspectivă liberală, anume ca egalitate de șanse. În acest sens, teorema generală este aceea că „egalitatea de oportunități plus diversitatea culturală vor produce, probabil, inegalitatea rezultatelor”¹¹. Pentru obținerea unor rezultate egale este nevoie fie de uniformizare culturală, fie de îndepărtarea oportunităților egale, elemente imposibil de pretins în cadrul unei societăți democratice liberale. Iris Marion Young atrage însă atenția asupra unui aspect deosebit de important: o societate în care se manifestă diversitatea culturală nu poate și nu trebuie să fie concepută

⁷ Moira Gatens, *Feminism și filosofie. Perspective asupra diferenței și egalității*, Editura Polirom, Iași, 2001, p. 181.

⁸ *Ibidem*, p. 182.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Mioara Nedelcu, *op. cit.*, p. 46.

¹¹ Brian Barry, *Teoria politică: vechi și nou*, în Robert E. Goodin, Hans-Dieter Klingemann, *Manual de știință politică*, Editura Polirom, Iași, 2005, p. 473.

ca una în care toți indivizii luptă cu aceeași intensitate pentru atingerea acelorași scopuri¹². Prin urmare, conceptualizarea noțiunii de *oportunități egale* nu poate fi realizată în mod corect fără a se ține cont de acest aspect fundamental.

În ultimele decenii, intensificarea discursurilor despre drepturile omului a fost direct legată de eforturile diferitelor grupuri minoritare de a-și afirma identitatea; prin urmare, reconsiderarea, începând cu anii '70, a unora dintre conceptele tradiționale ale teoriilor politice feministe, a fost realizată „pentru a demonstra relevanța apartenenței la un anumit sex în structurarea teoriei politice”¹³. Nu ne propunem, însă, în ciuda utilității unui asemenea demers, ca în studiul de față să realizăm o sinteză a preocupărilor teoriei politice feministe cu privire la concepte fundamentale din sfera științelor politice sau a filosofiei. Ceea ce ne interesează și va constitui, în paginile următoare, subiectul analizei, este problema – pe care o considerăm fundamentală în istoria feminismului – luptei pentru dobândirea drepturilor civile și politice pentru femei, mai exact a dreptului de vot, într-un exercițiu de identificare a particularităților activității mișcării feministe din România cu privire la această problematică. Astfel, ne vom concentra atenția, în continuare, pe de o parte asupra încercării de a plasa curentul feminist din România în contextul evoluției mișcărilor feministe la nivel internațional și, pe de altă parte, de a identifica particularitățile cazului românesc în ceea ce privește evoluția dobândirii de către femei a drepturilor civile și politice, cu precădere a dreptului de vot.

Mișcarea feministă pentru drepturi politice în context internațional

Acțiunile organizațiilor feministe au evoluat de-a lungul istoriei de la un feminism al egalității, care urmărea dobândirea unui statut juridic egal pentru femei în raport cu bărbații și s-a manifestat mai ales în cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului al XIX-lea (denumit și feminismul primului val), la unul al diferenței și eliberării, foarte pregnant la sfârșitul secolului al XIX-lea și în secolul XX, (feminismul celui de-al doilea val) și până la un feminism potrivit epocii contemporane, care pune accentul pe puterea femeilor și rolul lor în societate (feminismul celui de-al treilea val). Feminismul celui de-al doilea, în care miza majoră este dobândirea drepturilor politice pentru femei, a fost marcat de apariția în 1949 a lucrării lui Simone de

---

¹² Pentru o analiză detaliată a problemei, vezi Iris Marion Young, *Justice and the Politics of Difference*, Princeton University Press, 1990.

¹³ Mary Lyndon Shanley, Uma Narayan (coord.), *Reconstrucția teoriei politice: eseuri feministe*, Editura Polirom, Iași, 2001, p. 15. Mai mult decât atât, autoarele argumentează în continuare că teoria politică feministă este în prezent un domeniu multidisciplinar, ceea ce explică și varietatea problematicilor și a conceptelor supuse reexaminării și reinterpretării în viziune feministă: libertate, egalitate, dreptate, putere, autoritate politică, independență, dependență, cetățenie, etc.

Beauvoir *Al doilea sex*¹⁴, care face o trecere de la feminismul egalității la cel al diferențelor.

La sfârșitul anilor '80 și începutul anilor '90, odată cu proliferarea abordării postmoderne, apare feminismul celui de-al treilea val, considerat mai potrivit pentru societatea actuală. Feminismul contemporan este unul al identităților multiple și pleacă de la relevanța diverselor experiențe pe care le au femeile. Sunt aduse în discuție diferențele între femei situate în contexte politice și sociale particulare și nu mai apare accentuată diferența dintre bărbați și femei.

În anii '90, mass-media au creat termenul de *postfeminism*, considerându-l – am putea spune – o „etichetă” pentru ceea ce credea că ar fi tendința mișcării femeilor după feminismul valului al doilea¹⁵. Postfeminismul avansează ideea că este total greșit faptul de a trata femeile preponderent ca victime, reducându-se astfel nu doar șansele femeilor la autoafirmare, ci și dorința lor de a se autoafirma. Femeile care își susțin apartenența la postfeminism sunt de părere că identitățile personale nu pot să fie impuse de nimeni, deci nici de feministe. Ele consideră termenul de *postfeminism* un termen cu nuanțe pozitive, pentru că pune în evidență succesul agendei feministe, agendă care este dirijată spre o anumită percepere a culturii populare și a limbajului. Stilul de viață postfeminist este văzut, așadar, ca un produs al independenței politice, economice și sexuale a femeilor.

Lupta femeilor pentru drepturi politice a fost de departe una din cele mai dificile acțiuni ale mișcărilor feministe, fie că ele își desfășurau activitatea în Europa sau în America, deoarece revendicarea acestor drepturi era văzută de majoritatea populației masculine ca o exagerare fără margini. Mișcarea pentru obținerea dreptului de vot a reprezentat cea mai complexă problemă a femeilor începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Din această perspectivă, regimurile occidentale au fost mai întâi liberale și apoi democratice, iar democratizarea și extinderea puterii reprezentative la alte categorii s-a produs treptat și inegal. De exemplu, în Statele Unite, americanii de culoare au obținut drepturi cetățenești înaintea femeilor de orice condiție, privilegiată sau neprivilegiată; astfel, feminismul american a debutat cu un proces de trezire a conștiinței, care s-a manifestat sub lozinca „ceea ce este personal este politic”¹⁶.

¹⁴ Simone de Beauvoir, *Al doilea sex*, Editura Univers, București, 1998. În această lucrare, bărbatul este prezentat ca fiind cel care își arogă rolul de subiect, al sinelui, iar femeia, rolul de obiect, al alterității, fiind considerată o ființă relativă, care nu poate exista în și pentru sine, ci mereu în funcție de altcineva, deci în funcție de bărbat.

¹⁵ Mihaela Miroiu, *Drumul spre autonomie*, Editura Polirom, Iași, 2004, p. 80.

¹⁶ *Ibidem*, p. 73. În Franța, feminismul celui de-al doilea val a debutat în contextul revoltei din 1968, când a luat ființă *Movement de la Liberation des Femmes*, ca reacție la diversele tratamente inegale cu care se confruntau femeile. În Marea Britanie a fost înființată, în aceeași perioadă, *Mișcarea de Eliberare a Femeilor Britanice*, care s-a asociat cu stânga radicală, militând pentru accesul egal la orice tip de educație, acces liber la contracepție și avort, creșe accesibile 24 de ore, plata egală pentru munca egală și autonomie sexuală. La fel

Această atitudine preponderent negativă față de revendicările femeilor s-a manifestat de-a lungul secolului al XIX-lea și, în unele țări, chiar și mai târziu. Spre exemplu, în anul 1888, în Marea Britanie, un savant englez scria: „Femeile nu numai că nu constituie rasa, dar nu sunt nici măcar pe jumătate rasa, ci o subspecie destinată numai și numai reproducerii”¹⁷. Pe de altă parte, în Franța, marchizul de Condorcet argumenta, în aceeași perioadă, că „excluderea femeilor de la drepturi firești este un act de tiranie, deoarece nu numai bărbații, ci și femeile sunt ființe înzestrate cu judecată și capabile să-și însușescă idei morale și să gândească rațional asupra lor”¹⁸.

Este interesant de menționat faptul că dreptul de vot pentru femei a fost mai întâi acceptat de pionierii din statul american Wyoming în 1869, de către colonii neozeelandezi în 1893 și australieni (Australia de Sud în 1894, întreaga federație în 1908), ca și de câteva țări scandinave¹⁹. În Marea Britanie, campania pentru sufragiul femeilor a început într-o vreme când mulți bărbați nu aveau drept de vot. La sfârșitul secolului al XIX-lea, votul a fost câștigat de majoritatea bărbaților din clasa muncitoare, astfel încât emanciparea femeilor în aceiași termeni ar fi crescut puterea de vot a întregii clase muncitoare. Dreptul de vot a fost acordat femeilor britanice mai vârstnice de 30 de ani încă din 1918 și celor având peste 21 de ani în 1928. Un an mai târziu, la primele alegeri la care candidau și femei, numai o treime din numărul lor a votat, în raport cu două treimi din numărul bărbaților cu drept de vot. În schimb, franțuzoaicele au fost nevoite să aștepte anul 1945, italiencele – anul 1946, belgiencele – 1948, iar grecoalicele – 1952 pentru ca acest drept să le fie recunoscut.

Deși franțuzoaicele și-au câștigat drepturile politice abia în 1945, Franța a fost una din țările în care mișcarea feministă a avut o activitate constantă încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. În 1789, forma finală a *Declarației Drepturilor Omului și Cetățeanului* a păstrat tăcere asupra femeilor și în chestiunile referitoare la natură și contract social, deoarece mulți considerau problema drept una pur metafizică. Declarația a devenit însă un exercițiu de echilibru. La numai doi ani după scrierea sa, apărea *Declarația Drepturilor Femeii și ale Cetățenei*, scrisă de Olympe de Gouges (considerată o reprezentantă a clasicismului, o figură bizară pentru cei mai mulți, un outsider, în niciun caz o femeie tipică) și terminată cu câteva zile înainte de 13 septembrie 1791 (dată la care Ludovic al XVI-lea, regele

---

ca și în Franța sau în Statele Unite, la această mișcare au participat cu precădere femeile din clasa de mijloc, mai puțin femeile muncitoare.

¹⁷ Simone de Beauvoir, *op. cit.*, p. 159.

¹⁸ Gisela Bock, *Femeia în istoria Europei*, Editura Polirom, Iași, 2002, p. 58.

¹⁹ Finlanda a acordat femeilor în 1906 dreptul de a alege, iar din 1907 dreptul de a fi alese; i-au urmat în acest demers Norvegia (1913) și Islanda (1915). Sfârșitul Primului Război Mondial a fost o perioadă decisivă pentru acceptarea votului feminin, probabil grație contribuției muncii feminine la producție, în timpul conflictului. Votul s-a impus atunci în Austria (1918), Danemarca (1918), Germania (1919), Luxemburg (1919), Olanda (1919), Statele Unite ale Americii (1919), Canada (1920), Suedia (1921) și Irlanda (1921).

Franței, acceptă Constituția elaborată de Adunarea Națională)²⁰. De Gouges nu a preluat în întregime postulatele din 1789 și nici nu a respins deosebirile care există între sexe, ci a făcut din ele un fundament al drepturilor omului, care să fie valabile și pentru femei în același mod ca pentru bărbați.

O primă reușită cu adevărat semnificativă a feministelor din Franța a fost adoptarea, în anul 1897, a unei legi care îi permitea femeii să fie martor în instanță, document urmat un an mai târziu de altele, care acordau franțuzoaicelor dreptul de alegătoare la Tribunalul de Comerț, dreptul de a alege și de a fi alese în Consiliul Superior al Muncii, admiterea în Consiliul Superior al Asistenței Publice, precum și la școala de Belle-Arte²¹. Dacă la începutul secolului XX, Camera Deputaților a propus acordarea sufragiului feminin cu limitarea la celibatate și divorțate, în anul 1919 aceeași cameră a Parlamentului francez adoptat o propunere în favoarea sufragiului pentru toate femeile în vârstă de peste 18 ani. Deși susținută de grupul Uniunii republicane, dar și de partidele de extremă stângă, Senatul, dominat în acea perioadă de Partidul Radical, s-a opus în nenumărate rânduri (în perioada 1922 – 1932), temându-se că femeile, aflate sub influența Bisericii, vor vota masiv pentru dreapta²².

Într-o dare de seamă, publicată în jurnalul *L'Officiel*, au fost prezentate toate argumentele pe care antifemiștii francezi le utilizaseră în ultima jumătate de secol. Simone de Beauvoir realizează o remarcabilă trecere în revistă a acestora, în încercarea de a demonstra irelevanța, naivitatea și chiar caracterul hilar al multora dintre ele (demers care poate părea lipsit de importanță la prima vedere, dar să nu uităm că este vorba de argumente împotriva votului feminin

²⁰ Gisela Bock, *op. cit.*, p. 66. Declarația lui Olympe de Gouges mergea pe linia celor șaptesprezece capitole ale Declarației Bărbaților, așa cum reiese din textul documentului:

„Art. 1: Femeia s-a născut liberă și rămâne egală bărbatului în ceea ce privește drepturile.

Art. 2: Scopul oricărei uniri politice este conservarea drepturilor naturale și inalienabile ale femeii și ale bărbatului, și anume libertatea, proprietatea, siguranța și dreptul de a se opune;

Art. 3: Originea oricărei forme de suveranitate se află în esență, în națiune, care nu înseamnă nimic altceva decât unirea dintre bărbat și femeie”.

²¹ Simone de Beauvoir, *op. cit.*, p. 157.

²² Ghizela Cosma, *Femeile și politica în România. Evoluția dreptului de vot în perioada interbelică*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002, p. 7. În Belgia, socialiștii și liberalii s-au opus din același raționament. În Elveția, practica democrației directe prin referendum nu era favorabilă votului femeilor, motiv pentru care ele au trebuit să aștepte anul 1971. În cazul Suediei (1909), Belgiei (1920) sau Greciei (1930), votul femeilor a fost mai întâi autorizat pentru alegerile locale și abia mai târziu pentru cele generale. Valul feminizării votului a început să atingă partea orientală și meridională a Europei doar în anii '30 ai secolului al XX-lea (Turcia, Spania, Portugalia), iar un alt grup consistent de state a conferit drepturi politice femeilor după al Doilea Război Mondial. Procesul s-a derulat cu intensitate din 1946 până în 1953, cuprinzând state ca România, Grecia și Ungaria. Au rămas câteva state, printre care Elveția, în care procesul a dominat această limită cronologică, dar s-a încheiat în anii '80.

invocate de membri ai Senatului Franței în cadrul mai multor dezbateri parlamentare!). Ironia fină, precum și indignarea ce transpare din substratul textului, a cărui scriitură este de apreciat, ne-a determinat să-l cităm *in extenso* mai jos²³:

„Pe primul loc se situează argumentele galante, de genul: iubim prea mult femeia pentru a le lăsa pe femei să voteze; se exaltă, în maniera lui Proudhon, *adevărata femeie*, cea care acceptă dilema *curtezană sau gospodină*: votând, femeia și-ar pierde farmecul; ea tronează pe un pedestal, să nu se coboare pe pământ; are totul de pierdut și nimic de câștigat devenind alegătoare; ea guvernează asupra bărbaților fără a avea nevoie de niciun buletin de vot. Este invocat, într-o notă mai gravă, interesul familiei: locul femeii este acasă; discuțiile politice ar stârni discordia între soți. Unii vorbitori afișează un anitfeminism moderat. Femeile sunt diferite de bărbați. Ele nu fac serviciul militar. Vor vota, cumva, și prostituatele? Alții își afirmă cu aroganță superioritatea masculină: votul nu este niciodată un drept, ci o misiune de care femeile nu sunt demne. Ele sunt mai puțin inteligente și mai puțin instruite decât bărbatul. Dacă femeile ar vota, bărbații s-ar efemina. Femeilor le lipsește educația politică. Ele ar vota potrivit cuvântului de ordine al soțului. Dacă țin așa de mult să fie libere, ia să facă bine și să se elibereze, până una-alta, de sub dominația croitoresei. Se mai propune și următorul argument, de o superbă naivitate: în Franța există mai multe femei decât bărbați. În pofida indigenței tuturor acestor obiecții, a trebuit așteptat până în 1945 pentru ca femeia franceză să-și câștige capacitățile politice”.

În lupta pentru obținerea dreptului de vot pentru femei, reprezentativ este exemplul Statelor Unite ale Americii. În secolul al XIX-lea, femeile americane albe și libere reprezentau o clasă de sub-cetățeni. Statutul lor era marcat de faptul că o femeie măritată nu avea drepturi de proprietate, femeilor în general nu li se permitea să dea pe cineva în judecată, dreptul mamelor la custodia propriilor copii era secundar dreptului tatălui de a lua copii în custodie, iar decizia de a întrerupe o sarcină aparținea exclusiv bărbatului. O femeie necăsătorită avea mai multe drepturi decât una căsătorită, cele mai multe drepturi și libertăți avându-le văduvele. De asemenea, existau restricții serioase în

---

²³ Simone de Beauvoir, *op. cit.*, p. 158.

privința drepturilor profesionale și a accesului femeilor la locuri de muncă. Singura meserie cu adevărat deschisă americancelor în secolul al XIX-lea era cea de educatoare, învățătoare sau profesoară.

Pionere ale mișcării de femei din Statele Unite, Elizabeth Cady Stanton și Lucretia Mott au reușit să aducă laolaltă, la 18 iulie 1840, două sute de femei și patruzeci de bărbați într-o întâlnire în Seneca Falls, în nordul statului New York, unde au adoptat o declarație-manifest care promova egalitatea dintre femei și bărbați în ceea ce privește toate aspectele vieții civile: „Bărbatul și femeia au fost creați egali și înzestrați de Creator cu drepturi inalienabile. Guvernarea nu este făcută decât pentru a ocroti aceste drepturi. Bărbatul face din femeia căsătorită o ființă moartă din punct de vedere civic”²⁴. Primele acte legislative care schimbau statutul femeilor măritate privind proprietatea au fost adoptate în statul New York, în 1848. Prin aceste legi, femeile puteau să moștenească proprietate de la familie, dar nu aveau drept de proprietate asupra veniturilor realizate din activități proprii. În timpul Războiului de Secesiune, femeile vor milita pentru ca amendamentul care acorda negrilor dreptul de vot să fie modificat, prin menționarea nu doar a culorii pielii, dar și a *sexului* ca și criteriu care să nu poată fi invocat pentru a limita dreptul de vot²⁵. Amendamentul nu a fost adoptat, însă urmările presiunilor organizațiilor de femei nu au întârziat să apară. Astfel, în 1869, statul Wyoming a acordat femeilor dreptul de vot, urmat de Colorado, în 1893 și de Idaho și Utah, în 1896. Abia în iunie 1919, ca urmare a votului Congresului republican, femeile din toate cele 50 de State Unite ale Americii vor dobândi dreptul de vot.

Femeile din România în căutarea emancipării sociale și politice

În România, feminismul primului val s-a sincronizat cu cel occidental și a fost asemănător din punct de vedere doctrinar cu acesta din urmă. Ideea dobândirii drepturilor civile și politice pentru femei a început să fie adusă în discuție din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în strânsă legătură cu procesul de democratizare. În contextul problemei sufragiului, atunci s-a pus prima dată problema dreptului de vot pentru femei, cu toate că fără rezultate imediate.

Oportunitatea unei mișcări feministe românești a fost dată de statutul normativ inferior al femeilor, care a făcut ca schimbarea legislației să devină ținta principală. Mai multe documente stau mărturie asupra faptului că statutul juridic al femeilor române era umilitor și că, potrivit tradiției, în căsnicie bărbatul era stăpân. Pravila lui Vasile Lupu și cea a lui Matei Basarab consfințeau supremația

²⁴ *Ibidem*, p. 160.

²⁵ *Ibidem*. Textul respectivului amendament ar fi trebuit să fie următorul: „Nici culoarea, nici *sexul* nu sunt obstacole în calea dreptului electoral”.

bărbatului, care avea dreptul să-și pedepsescă soția dacă aceasta greșea, s-o sechestreze, s-o bată, „dar nu prea din cale afară”²⁶.

Drepturile politice au constituit un punct important în cadrul programelor organizațiilor feministe românești. Totuși, unele articole scrise de femei au început să facă referiri și la alte aspecte ale emancipării femeii, revendicând emanciparea economică și civilă. Terenul argumentării pentru drepturi politice era pregătit de o mișcare de femei care își are începuturile în 1815 și a evoluat destul de asemănător cu cele din vestul Europei. Revendicările femeilor române au fost similare cu cele ale femeilor din lumea occidentală, doar că multe dintre ele s-au realizat mult mai târziu. Deși de-a lungul vremii ele au reușit să influențeze textul mai multor acte legislative prin care se încerca o îmbunătățire a situației femeilor, Codul Civil din 1864 reprezenta un lung șir de excluderi în privința drepturilor femeilor. Alături de acesta, Constituția din 1866, considerată a fi unul dintre cele mai liberale acte, în care dreptul de proprietate și drepturile politice erau substanțial legate unele de altele, nu include femeile în categoria persoanelor care puteau alege sau fi alese în funcții publice.

Privarea de drepturi politice, sau interdicțiile impuse femeilor de a lua parte la soluționarea treburilor publice sunt doar două exemple care explică păstrarea unei legislații anacronice privitoare la femei, în contradicție absolută cu cerințele epocii moderne. În anul 1878, în cadrul unei dezbateri cu privire la adoptarea unei noi legi comunale, a fost propus un amendament referitor la posibilitatea femeii văduve, proprietare de imobile, de a delega dreptul de alegător unuia dintre fii, sau ginerelei, pentru participarea la alegerile comunale²⁷. Camera Deputaților a respins cu o majoritate covârșitoare respectivul amendament. Câțiva ani mai târziu, în 1884, cu prilejul modificării Constituției, un grup de deputați, printre care C.A. Rosetti și Nae Ionescu, a propus ca femeile măritate și văduve, care făceau parte din cele trei colegii în care era împărțită populația cu drept de vot, să poată vota direct²⁸. Și această propunere a avut aceeași soartă ca și cea din 1878.

Prima formațiune politică în programul căreia au fost înscrise și revendicările femeilor a fost Partidul Social – Democrat al Muncitorilor din România, care, într-o moțiune adoptată în 1894, milita pentru egalitatea absolută între bărbați și femei în ceea ce privește exercitarea drepturilor civile și politice, precum și pentru aplicarea, în toate domeniile, a principiului *salarium egal pentru muncă egală*²⁹.

În spirit liberal, Adela Xenopol, Eugenia Reuss-Ianculescu și Maria Buțureanu au argumentat necesitatea ca femeile să aibă drepturi politice și să

---

²⁶ Ștefania Mihăilescu, *Din istoria feminismului românesc: antologie de texte (1838-1929)*, Editura Polirom, Iași, 2002, p. 18.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*, p. 27.

facă politică, criticând legislația românească ce configura incapacitatea politică generalizată a femeilor și incapacitatea civilă a femeilor măritate. Acordarea drepturilor politice pentru femei însemna dreptul la existență personală, demnitatea de individ, autonomizarea față de statutul de anexă a bărbatului. Bărbații români au transmis un mesaj clar, susținând că femeile vor avea drepturi doar după ce le vor primi toți bărbații, plecându-se de la principiul că nici cea mai educată, mai inteligentă și mai înstărită femeie nu poate să fie politic egală celui mai analfabet, mai prost și mai sărac dintre bărbați.

Prima organizație de femei din România declarat feministă, care afirma în statutul său că în lupta pentru existență locul pentru femeie este prea restrâns, a fost *Liga Femeilor din România*. Aceasta urmărea să le ofere femeilor locul cuvenit în societate, să le ajute să-și câștige „neatârănarea economică” și să scoată femeia „din rândul minorilor și al interdicțiilor”³⁰. În cadrul unei Conferințe citite la Reuniunea Ligii Femeilor de la Iași din 1898, feministele susțineau că femeile au nevoie de dreptul de vot pentru a îndrepta deficiențele legale care le nedreptățesc. Eleonora Stratilescu considera că revendicările lor nu pot fi soluționate fără ca femeile să dispună de drepturi politice, iar Adela Xenopol cerea, prin intermediul publicației *Vitorul Româncelor*, să li se acorde tuturor femeilor dreptul de a vota³¹.

Cât privește feminismul celui de-al doilea val, acesta s-a manifestat cu întârziere la noi în țară. După Primul Război Mondial, o mare parte a statelor Europei Centrale au acordat drepturi politice femeilor, iar revoluțiile naționale au grăbit procesul emancipării politice a femeii, dobândirea acestor drepturi fiind în strânsă legătură cu mișcările naționale europene spre o conștiință democratică. Fără a avea o prezență publică cu adevărat proeminentă, mișcarea de femei din România s-a maturizat odată cu experiențele dobândite în perioada antebelică. Activitatea s-a axat pe aceleași coordonate ale obținerii de drepturi civile și politice (cu atât mai mult cu cât în alte țări acestea fuseseră deja împlinite) și a fost mai intensă în perioada care a precedat adoptarea Constituției din 1923, scopul organizațiilor de femei fiind acela de a obține adoptarea prin Constituție a acestor drepturi, aducându-se ca argumente schimbările produse în vestul și centrul Europei.

În anul 1917, mai multe reprezentante ale unor organizații feministe de la noi din țară, printre care se numărau Ella Negruzzi, Olga Sturdza, Elena C. Meissner, sau Cornelia Emilian, au redactat o petiție pe care au trimis-o Senatului, în care cereau ca noua Constituție să recunoască integral drepturile femeilor. Un an mai târziu, feministele din Moldova vor înființa *Asociația pentru Emanciparea Civilă și Politică a Femeilor din România*, care avea drept misiune dobândirea sufragiului universal pentru femei, atât pentru consiliile județene, cât

³⁰ *Statutele Ligii Femeilor din România*, votate în Adunarea Generală din 30 octombrie 1894, Tipografia Evenimentul, Iași, 1894, art. 2.

³¹ Ghizela Cosma, *op. cit.*, pp. 23-28.

și pentru corpurile legiuitoare³². Asociația a inițiat, în 1919, o anchetă la nivel național, al cărei obiectiv principal era identificarea atitudinii pe care o serie de personalități publice, mai ales lideri mai multor partide politice, o aveau cu privire la statutul femeii române. Chiar dacă opozanți pe scena politică, toți cei intervievați au fost de acord cu necesitatea emancipării femeii, este adevărat că în diferite grade și înțeleasă în mod distinct. Ion I.C. Brătianu și I.G. Duca, spre exemplu, au susținut emanciparea femeilor din România, fiind de părere că aceasta nu mai este „o chestiune de principii, ci de tactică și oportunitate”³³; însă, deși au prevăzut ulterior în programul Partidului Național Liberal dreptul femeilor de a participa la alegeri, ei au limitat acest drept la alegerile municipale, considerând că femeile nu ar fi fost pregătite pentru a participa și la alegerile parlamentare.

La data de 3 martie 1923, înainte cu doar câteva zile de depunerea în Parlament a proiectului de Constituție, a avut loc în București o manifestare de protest a femeilor împotriva respectivului proiect, care nu includea mare parte din dezideratele lor. Reprezentantele femeilor doreau modificarea articolului 6 al proiectului constituțional, care prevedea egalitatea între sexe doar în ceea ce privește drepturile civile, lăsând problema acordării drepturilor politice pe seama unor legi speciale, care urmau a determina condițiile în care femeile puteau exercita aceste drepturi. În cadrul acestei manifestări, Elena Meissner, delegata organizațiilor de femei din Moldova și Bucovina, a luat cuvântul, argumentând nefondarea afirmațiilor celor care vedeau în intrarea femeilor în politică un adevărat dezastru social: „Sunt astăzi în lume 138 de milioane de femei care participă la administrarea comunelor, la administrația țării, în Parlament și, slavă Domnului, în acele țări rezultatele sunt foarte satisfăcătoare [...]. Cerem Constituantei să nu înceapă cu un act de nedreptate față de cea mai mare parte a populației acestei țări, privând-o de drepturile acordate doar celuilalt sex”³⁴. Cu toate acestea, articolul 6 al proiectului de Constituție a fost votat în forma sa inițială³⁵, ceea ce a nemulțumit profund organizațiile feministe, stârnind un val de proteste și manifestări publice.

În 1929 a fost făcut un pas important înspre emanciparea politică a femeilor, prin adoptarea *Legii pentru organizarea administrației locale*, prin care

---

³² Ștefania Mihăilescu, *op. cit.*, p. 37.

³³ *Ibidem*, p. 39.

³⁴ „Societățile feministe unite. Întrunirea femeilor române pentru revendicarea drepturilor civile și politice”, 4 martie 1923, pp. 12-18, în Ștefania Mihăilescu, *op. cit.*, pp. 41-42.

³⁵ Constituția din 1923, publicată în „Monitorul Oficial” nr. 282 din 29 martie 1923, art. 6: „Constituțiunea de față și celelalte legi relative la drepturile politice determină cari sunt, osebbit de calitatea de Român, condițiunile necesare pentru exercitarea acestor drepturi. Legi speciale, votate cu majoritate de două treimi, vor determina condițiunile sub cari femeile pot avea exercițiul drepturilor politice. Drepturile civile ale femeilor se vor stabili pe baza deplinei egalități a celor două sexe”. Sursa: http://legislatie.resurse-pentru-democratie.org/const_1923.php.

femeile de o anumită condiție³⁶ primeau dreptul de vot la alegerile comunale, municipale și județene. Abia după o decadă, în 1939, prin contribuția directă a regelui Carol al II-lea, femeile primesc drept de vot prin lege pentru alegerile parlamentare, însă, prin legea electorală din 1939 ele nu puteau fi alese în Adunarea Deputaților, ci puteau doar vota (era accentuat caracterul restrictiv al votului și se acordau drepturi electorale doar știutorilor de carte)³⁷. Situația era diferită pentru Senat; aceeași lege electorală din 1939, prevedea, la articolul 10, faptul că, „pentru a fi eligibili în Senat, bărbații și femeile trebuie să îndeplinească următoarele condițiuni: a) să fie cetățeni români; b) să aibă vârsta de 40 de ani împliniți; c) să aibă exercițiul drepturilor civile și să fie înscrși în lista electorală pentru categoria de îndeletnicire pe care trebuie s-o reprezinte; d) să aibă domiciliul în România”³⁸.

În 1946 s-a legiferat dreptul de vot și eligibilitatea femeilor pentru Adunare Deputaților³⁹ și, în consecință, acestea au participat la alegerile parlamentare, din cele 23 de femei candidate, fiind alese deputate în Marea Adunare Națională 18, printre care se aflau și personalități ale mișcării feministe (Maria Rosetti, Florica Bagdazar, Elena Stoica). Partidele politice și politicienii români au avut însă în mod constant poziții ezitante și ambigue în ceea ce privește problemele ridicate de mișcarea de femei, iar acest patriarhalism este vizibil și din consfințirea abia prin Constituția din 1948 a egalității în drepturi a tuturor cetățenilor, fără deosebire de sex, și adoptarea principiului „la muncă egală, plată egală”⁴⁰. Aceste drepturi au fost reconfirmate în Constituția din

³⁶ Ele trebuiau să fie absolvente de învățământ secundar, normal sau profesional, funcționare de stat, județ sau comună, văduve de război, decorate pentru activitatea din timpul războiului, sau persoane care conduceau societăți culturale sau filantropice.

³⁷ Conform art. 4, alin. c) din „Legea electorală pentru Adunarea Deputaților și Senat” din 9 mai 1939, „Femeile nu sunt eligibile în Adunarea Deputaților”. Pentru consultarea textului complet al legii, vezi <http://www.pndro.ro/pdf/1939.pdf>.

³⁸ Conform art. 11 al aceleiași legi electorale, „Au dreptul de vot pentru alegerea senatorilor cetățenii români, bărbați și femei, care întrunesc condițiile următoare: a) au vârsta de 30 de ani împliniți; b) sunt știutori de carte; c) nu intră în niciunul din cazurile de incapacitate sau nedemnitare prevăzute de legea de față”.

³⁹ Legea nr. 560 privitoare la alegerile pentru Adunarea Deputaților, promulgată prin Decretul nr. 2219 din 13 iulie 1946 și publicată în „Monitorul Oficial”, nr. 161 din 15 iulie 1946, prevedea, la articolul 3, faptul că „femeile au drept de vot și pot fi alese în Adunarea Deputaților în aceleași condițiuni ca și bărbații”.

⁴⁰ Constituția Republicii Populare Române din 13 aprilie 1948, promulgată prin Decretul nr. 729 din 13 aprilie 1948 și publicată în „Monitorul Oficial”, partea I, nr. 87 bis, din 13 aprilie 1948, garantează egalitatea dintre bărbați și femei. Conform articolului 16, „Toți cetățenii Republicii Populare Române, fără deosebire de sex, naționalitate, rasă, religie sau grad de cultură, sunt egali în fața legii”. Articolul 18 al Constituției întărește dreptul femeilor de a alege și a fi alese în funcții publice: „Toți cetățenii, fără deosebire de sex, rasă, naționalitate, religie, grad de cultură, profesiune, inclusiv militarii, magistrții și funcționarii publici, au dreptul să aleagă și să fie aleși în toate organele Statului”. Articolul 21 stipulează faptul că „femeia are drepturi egale cu bărbatul în toate domeniile vieții de Stat, economic, social,

1952⁴¹, dar și în Codul familiei din 1954, care prevedea, între altele, egalitatea soților, regimul comunității bunurilor dobândite în timpul căsătoriei, dar și dreptul de a avea bunuri individuale⁴².

Concluzii

Istoria accesului femeilor la drepturi politice apare azi ca un proces reevoluat. Mariette Sineau evidențiază, la mijlocul secolului XX, două categorii de modele ale emancipării civile și politice ale femeii: pe de o parte, modelul anglo-saxon și nordic, iar pe de altă parte, modelul latin și derivatele sale. În opinia sa, „la ieșirea din al Doilea Război Mondial, modelul anglo-saxon și nordic era cel al femeii emancipate de mult în plan civil și politic”⁴³. Cazul României pare să se încadreze în cel de-al doilea model al emancipării civile și politice a femeii, sugerat de Mariette Sineau, atât prin cronologia procesului, cât și prin elementele specifice de identificare.

În perioada actuală, când drepturile civile și politice nu mai sunt un deziderat, ci o certitudine, mișcările feministe se îndreaptă către un alt fel de activism. În acest sens, una din cele mai importante misiuni ale mișcării feministe contemporane este impunerea drepturilor femeii ca o componentă stabilă a drepturilor universale ale omului, ideea centrală fiind aceea că drepturile femeii trebuie să se ridice deasupra tradițiilor religioase și culturale. Mai mult, se vorbește despre necesitatea aplicării unor sancțiuni internaționale împotriva statelor care nu respectă drepturile femeii. Primii pași în această direcție au fost făcuți prin elaborarea, în 1979, a *Convenției pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei*⁴⁴, în care au fost introduse pentru întâia oară clauze împotriva discriminării pe considerente de sex și a fost propusă garantarea, prin Constituțiile și legile statelor semnatare ale documentului, a egalității între bărbați și femei, dar și a protecției jurisdicționale a drepturilor femeilor. Aproape două decenii mai târziu, la cea de-a patra Conferință Internațională a Femeilor din cadrul Organizației Națiunilor Unite de la Beijing, din 1995, a fost adoptat

---

cultural, politic și de drept privat. La muncă egală, femeia are dreptul de salarizare egală cu bărbatul”. Pentru textul complet al legii fundamentale din 1948, vezi http://legislatie.resurse-pentru-democratie.org/const_1948.php.

⁴¹ Conform Constituției Republicii Populare Române, promulgată în data de 24 septembrie 1952 și publicată în „Buletinul Oficial al Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române”, nr. 1, din aceeași dată, „Femeia în Republica Populară Română are drepturi egale cu ale bărbatului în toate domeniile vieții economice, politice, de stat și culturale. Femeia are drepturi egale cu ale bărbatului la muncă, salariu, odihnă, asigurare socială și învățământ” (art. 83). De asemenea, „femeile au dreptul de a alege și de a fi alese în Marea Adunare Națională și în Sfaturile Populare la fel cu bărbații” (art. 96).

⁴² Ghizela Cosma, *op. cit.*, p. 34.

⁴³ *Ibidem*, p. 8.

⁴⁴ Adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite, prin Rezoluția 34/180 din 18 decembrie 1979 și intrată în vigoare la 3 septembrie 1981. România a ratificat Convenția la 7 februarie 1982.

un document de maxim interes pentru problematica drepturilor femeilor. Ca rezultat, mișcările feministe din toată lumea pot să apeleze astăzi la *Declarația de la Beijing*⁴⁵, precum și la *Platforma de Acțiune*⁴⁶, aprobată în cadrul aceleiași conferințe, în care se declară că drepturile femeii sunt drepturi ale omului, așadar femeile sunt îndreptățite să ceară guvernelor țărilor lor să ia măsuri specifice și concrete împotriva oricărei situații discriminatorii, în toate domeniile societății.

În concluzie, dacă se încearcă o incursiune istorică în statutul juridic al femeii, se poate constata faptul că emanciparea femeii în țara noastră coincide cu procesul general al emancipării femeilor din țările care au cea mai veche tradiție democratică. Totuși, trebuie să recunoștem că realitatea este încă foarte departe de principiile și standardele consacrate prin lege, în special în domeniul participării femeilor la activitatea organelor statului sau la luarea deciziilor, al accesului la funcții economice sau administrative. În noile condiții sociale și economice, femeia are dificila misiune de a face față reticențelor în încercarea de a-și dobândi locul care i se cuvine în societatea contemporană.

---

⁴⁵ Textul integral al documentului poate fi consultat pe site-ul oficial al Organizației Națiunilor Unite, la <http://www.un.org/esa/gopher-data/conf/fwcw/off/a--20.en>.

⁴⁶ *Ibidem*.